

Interjú a hungarológiai konferencia résztvevőivel

Hegedűs Rita (Humboldt Egyetem, Berlin)

1. Mi lehet a magyar nyelv szerepe a világban?

A magyar – sajátos, az indoeurópai nyelvektől eltérő – szerkezete miatt *tertium comparationis*ként szolgálhat a tipológiaiilag különböző nyelvek között. Európai kultúrát közvetít "nem európai" nyelven.

2. Mit jelent hungarológiát tanítani külföldön?

Nagyon széles: kultúrtörténeti, történelmi, irodalmi és nyelvészeti alapismereteket feltételez; állandó tanulási folyamat.

3. Miben működhetnek együtt a külföldi magyar szakok?

A szakmai együttműködésen kívül – közös tananyagok, kutatási projektek – a legfontosabb feladatnak a magyar kultúra politika mentes terjesztését látom. Az eredmények megismertetése a világgal elsősorban idegen nyelven kell, hogy történjen; a nyelvet csak azok fogják tanulni, akikben már felkeltettük az érdeklődést. Különösen fontosnak tartom az egyes országok hungarológusai, hungarológus hallgatói közötti kapcsolat kiépítését, ápolását. Ők azok, akik tükröt tartanak elénk, biztosítják, hogy nyitottak legyünk a világra, lépést tartson a hungarológia a külső elvárásokkal.

4. Mennyiben volt hasznos a poznani hungarológiai konferencia?

A nyelvészeti szekcióban szépen körvonalazódtak a szakmai álláspontok. Közelebb kerültek egymáshoz, ígéretes együttműködést feltételeznek egyes kutatási területek. Érdekes, ám némileg meglepő volt, ahogyan megnyilvánult a formális és funkcionális-kognitív irány éles különbsége. A konferencia egyértelműen ráirányította a figyelmet arra, hogy a MID/hungarológia oktatása külön terület, speciális felkészültséget igényel. Elengedhetetlen feladat a fiatal szakemberek speciális felkészítése, melynek kulcsa az elmélet és gyakorlat összehangolása.

5. Vélemény a konferencia a) tudományos színvonaláról, b) szervezettségéről, c) hangulatáról:

Nagyon hasznosnak, túlnyomórészt színvonalasnak találtam. Jó hangulatú, jól szervezett konferencia volt, köszönjük a szervezőknek!

Magyari Sára (Partiumi Keresztény Egyetem, Kolozsvár)

1. Milyen a magyar nyelv helyzete (magyar mint anyanyelv és idegen nyelv) Romániában?

A magyar anyanyelv helyzete vidékenként, közösségenként változik. Nem mindegy, hogy tömbmagyarságról van szó (50% fölötti a magyarság aránya), átmeneti magyarságról beszélünk (20% körüli az arány) vagy szórványról (20% alatti). De iure nem olyan rossz a helyzet, viszont a rendeletek gyakorlatba ültetése nagyon árnyalt képet mutat. Gyakran függ a helyi közösségek erejétől, a településvezetés stratégiáitól, de akár személyes hatékonyságtól is. Péntek János (2009) szavait parafrázálva érdekes jelenség, hogy akarunk-e, tudunk-e élni is nyelvi jogainkkal. Saját kutatásaink (Partium és Bánság területén) azt tükrözik, hogy a helyi (magyar) közösségek szerepe és felelőssége nagyon meghatározza az illető településen a magyar nyelv használatát. Például, ha a nyelvi tájképet vizsgáljuk, feltűnik, hogy általában az önkormányzatok betartják a 20%-os küszöböt (a 215/2001. számú közigazgatási törvény és az 1206/2001. számú kormányhatározat értelmében), azaz

megjelennek a magyar nyelvű táblák, felíratok, viszont azt is tapasztaltuk, hogy helyzetenként a magyar közösség önszántából mond le ezeknek a jogoknak az érvényesítéséről. A 489/2006. számú törvény a vallásszabadságról és az egyházak általános rendjéről úgy nyilatkozik, hogy „tevékenységük lebonyolítása során az elismert egyházak bármely, általuk megfelelőnek vélt nyelvet használhatják. A pénzügyi-könyvviteli nyilvántartást román nyelven is szükséges vezetni.” Ennek ellenére például Temes megyei magyar temetőket vizsgálva, a református temetőben csak román nyelvű feliratokat találtunk.

Ha a magyar mint idegen nyelv (MID) helyzetéről beszélünk, még árnyaltabb a kép. Hivatalosan nincs olyan, hogy magyar mint idegen nyelv. Inkább (kisebbségi) anyanyelvként emlegetjük a magyart, de a valóság ezt ismét felülírja. Egyre több olyan diák jár magyar tannyelvű iskolába, aki nem beszél anyanyelvi szinten a magyart. Ezekben a helyzetekben a nyelvet kell (újra)tanítani. Én inkább csak pedagógiai terminusként használom a MID kifejezést, javasolom a magyar mint környezet- vagy mint származásnyelv használatát.

Romániában mostanság dolgozzák ki a tanügyminisztérium szintjén azokat a tanterveket, amelyek a fent említett helyzetekben használatosak. Néhány éve a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetemen (PKE) bevezettük a MID-módszertan oktatását kötelező jelleggel a magyar szakon és választható tantárgyként a tanítóképzősöknek. Ennek a programnak a hatásai lassan érezhetőek egy-egy településen. De nagyon sok még a tenni való ezen a téren, nemcsak módszertanilag, hanem oktatáspolitikailag is.

2. Mit jelent hungarológiát, ill. magyar mint idegen nyelvet tanítani Romániában? (feladatok, kihívások)

Folyamatos készenléti állapotot jelent. Be kell azonosítani a problémákat, a társadalmi igényeket. Ezeket tudományos kutatásokkal felmérni, összesíteni, majd megoldásokat keresni, kidolgozni ezekre a helyzetekre. Ebből a szempontból a PKE-n működő munkacsoport hatékonyan működik. Ugyanakkor fontos ezeknek az eredményeknek a kommunikációja egyrészt a politikum és a tanügyminisztérium irányába, másrészt a közélet, illetve a mindennapiság irányába.

3. Miben tudnának együttműködni a külföldi (határon túli) magyar szakok?

A folyamatos tapasztalatcsere fontosságát hangsúlyoznám, nem feltétlenül konferenciákban kell gondolkodni, inkább műhelybeszélgetésekben, közös kutatásokban. Valahogyan átjárhatóvá tenni a határokat, mert bár erről sokat beszélünk, de én azt tapasztalom, hogy a valóságban van egy magyarországi magyar szakos „tudás” és vannak határon túli magyar szakos „tudások”. Fontos lenne jobban beemlíni a határon túli tudástereket a közösbe akár irodalmi, akár nyelvészeti, akár néprajzi elemek révén. És főként szükség lenne a határon túliság romantikus képének felszámolására. A MID-oktatásban viszont a fentieknek más fajta irányában kellene gondolkodnunk: kialakítani egy közös törzset (amit a KER eléggé jól lefed), de meghagyni, elfogadni a helyi igényekhez való alkalmazkodást is. És úgy gondolom, ez meg is valósul. Fontosnak tartanám, hogy egy magyarországi intézmény (és erre van is jó példa) koordináló, segítő szerepet vállaljon fel. Például segítse a helyi módszertani képzéseket, a segédanyagok kidolgozását, de ne a magyarországi tankönyvek használatát szorgalmazza, mert azok nem minden határon túli településen hatékonyak.

4. Mennyiben volt hasznos a poznani hungarológiai konferencia?

Számomra hasznos volt több szempont alapján is: egyrészt a kapcsolatrendszerek alakítása, tágítása szempontjából, másrészt, hogy betekinthessem a lengyelországi kollégák munkájába is.

5. Vélemény a konferencia a) tudományos színvonaláról, b) szervezettségéről, c) hangulatáról:

Mindhárom szempont alapján színvonalas, sikeres konferenciának gondolom a poznani rendezvényt, mely nemcsak szakmai szempontokat érvényesített, hanem lehetővé tette a kötetlenebb

beszélgetések révén az együttműködések megbeszélését is. Például tanszékünk számára két olyan munkakapcsolatot hozott, amelyeket már ebben a félévben is kamatoztatunk.

Ladányi Mária (ELTE, Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék)

1. A magyar nyelv milyen keretben történő leírása a legmegfelelőbb a magyar mint idegen nyelv tanításában?

Egy formális keretű nyelvtan a nyelvtanulóknak, így a magyart mint idegen nyelvet tanulóknak sem ad esélyt arra, hogy a szabályos mintázatok mögött tartalmi összefüggéseket fedezzenek fel, és a nyelvtant összekössék a nyelvhasználattal. Mindezek miatt a nyelvtan a nyelvtanulók számára ebben a keretben elidegenedetté válhat. A nyelvtani jelenségeket tartalmi, jelentésbeli összefüggések motiválják, és ezeknek a szemantikai motivációknak a felhasználása hasznos lehet a magyar mint idegen nyelv tanításában is.

A funkcionális kognitív nyelvelméleti modell alkalmas arra, hogy elméleti háttérrel adjon a nyelvtan tanításának, így a MID keretében folyó nyelvtantanításnak is. A funkcionális kognitív keret nemcsak azért alkalmas erre a szerepre, mert megfelelő elméleti magyarázatot ad az egyes nyelvtani jelenségek sajátosságaira, hanem azért is, mert a nyelvtan szemantikai alapjainak feltárásával lehetővé teszi, hogy a nyelvtani összefüggéseket – a formák szemantikai motiváltságára rámutatva – ne a nyelvi formákra vonatkozó önkényes szabályokként, hanem motivált, tartalmi összefüggésekre épülő mintázatokként tanítsuk meg a nyelvtanulóknak.

2. Mennyiben volt hasznos a poznani hungarológiai konferencia?

Hasznos volt, különösen a szakmai kapcsolatok ápolása szempontjából.

3. Vélemény a konferencia a) tudományos színvonaláról, b) szervezetségéről, c) hangulatáról

A konferencia kiválóan szervezett, remek hangulatú esemény volt. Az irodalmi előadásokat nem hallottam, a nyelvészeti előadásokról viszont elmondhatom, hogy legtöbbjük kifejezetten érdekes és színvonalas volt.

Nagy László Kálmán (UJ, Krakkó)

1. Van-e érdeklődés a magyar irodalom iránt Lengyelországban?

Lengyelországban folyamatosan jelentős érdeklődés mutatkozik a magyar irodalom, elsősorban a próza és a dráma, illetve film iránt. Érthető okok miatt legkevésbé a magyar költészet dobogtatja meg a hazánk kultúrája iránt érdeklődők szívét. Sajnálatos, hogy épp a magyar szakos hallgatók olvasnak keveset a mai irodalomból, pedig nem terheljük őket túl a régebbi korokból származó kötelező olvasmányokkal. Ugyanakkor örömteli, hogy a magyar irodalom iránti érdeklődés nem korlátozódik a magyarul tanuló / bölcsészek körére, így irodalmunk kiváló fordítóira a jövőben is fontos küldetés vár.

2. Mit jelent hungarológiát tanítani külföldön? A lengyelországi magyar szakok feladatai, kihívásai

Számos alapvető különbség mutatkozik a hazai és lengyelországi magyar szakos képzés között, ami kisebb vagy nagyobb mértékben más országokat is érint. (Szlovákiában pl. elsősorban magyar

nemzetiségű hallgatók jelentkeznek magyar szakra, akik a nyelvet már ismerik, tehát ott részben más problémákkal kell szembe nézni). A lengyel hallgatók érettségiig nagyon szerény ismereteket szereznek hazánkról. Nekik alapvető történelmi és országismereti anyagot is el kell elsajátítaniuk ahhoz, hogy magyar szakos diploma birtokában „otthon legyenek” a széles értelemben vett magyar kulturális életben.

Legfontosabb feladat a nyelv minél alaposabb elsajátítása, mert mindennek ez az alapja. A nyelvtanításban elengedhetetlen a világ (magyar) nyelvi képének, valamint a lingvoreáliának az elemzése, oktatása. A régi magyar történelemből csak azokat a sorsdöntő csomópontokat szükséges oktatni (honfoglalás, tatárjárás, törökdúlás, nemzeti felkelések, Monarchia, Trianon, Magyarország II. világháborús szerepvállalásának okai és következményei, sztálinizmus és puha diktatúra, a rendszerváltás magyar specifikumai), amelyek alapvető módon hatottak a nemzeti tudat alakulására.

A módszeres és szisztematikus irodalomtörténet oktatása helyett célravezetőnek látom a tematikus megközelítést (pl. rusztikus, értelmiségi, politikai, stb. vonulatok, dzsentri-téma). Diakron irodalomtörténeti megközelítés esetén viszont elsősorban a XIX–XXI. századra szükséges koncentrálni. A korábbi korszakokból főként azt szerencsés oktatni, ami hozzájárult a nemzet kollektív és kulturális tudatának, illetve emlékezet formálódásához (pl. Zrínyi *Szigeti veszedelem* c. eposzát, amely egyrészt óriási irodalomtörténeti jelentőséggel bír, másrészt kultúránkban évszázadokra kódolta a „bűnös nemzet” fogalmát). El kell tehát szakadni a magyarországi képzésben kőbe vésett irodalmi kánontól. A kortárs irodalom oktatásában jelentős teret kell hagyni az egyéni érdeklődésnek, és meg kell találni, illetve ki kell „termelni” a jövő műfordítóit.

3. Miben tudnak együttműködni a lengyelországi magyar szakok?

Szinte mindenben – oktatási tapasztalatok kicserélése, tantárgyi programok összeállítása koordinálása, oktatói és hallgatói mobilitás (bár az oktatói nehezen kivitelezhető), közös kutatási projektek (akkor is, ha erre eddig ritkán került sor). A közeli jövő egyik – vagy talán legfontosabb – feladata lesz az új kétnyelvű szótár elkészítése, ami jól szervezett csapatmunkát kíván úgy a hazai, mint a lengyelországi hungarológusoktól és polonistáktól.

4. Mit jelentenek a magyarországi kapcsolatok a lengyelországi magyar szakok számára

Nagyon sokat. Élő kapcsolatot a célnyelv országával, kultúrájával, egyetemeivel. Lehetőséget, hogy hallgatóik személyes tapasztalatokat szerezzenek hazánkról és a magyarokról, illetve hazánkban tanulhassanak magyarul. Hallgatóink nagy örömmel utaznak Magyarországi részképzésre, és szinte minden lehetőséget kihasználják – államközi ösztöndíjak, Erasmus+, a Balassi Intézet által kiírt pályázatok, elsősorban az ott folyó műfordítói képzés.

5. Mennyiben volt hasznos a poznanai hungarológiai konferencia?

Hozzájárult a hazai és lengyelországi kollégák személyes kapcsolatának elmélyítéséhez, új szakmai kapcsolatok születéséhez. A hallgatók számára élményszerűvé tette a magyar tudománnyal, kultúrával való kontaktust. Nagyon jelentős volt a konferencia közösségépítő szerepe.

6. Vélemény a konferencia a) tudományos színvonaláról, b) szervezettségéről, c) hangulatáról

Minden szempontból a legnagyobb elismerés illeti a szervezőket. A magas tudományos színvonalat egyetemi tanárok és más vezető oktatók részvétele szinte garantálta. A hangulat csodálatosan baráti, mondhatni családi volt. Kiválóan sikerült a volt hallgatókkal megszervezett találkozó.

Dziewońska-Kiss Dorota (ELTE, Lengyel tanszék)

1. Mennyire intenzívek a magyar-lengyel kapcsolatok, miben nyilvánulnak meg?

A két nemzet közötti kapcsolatok fokozatosan erősödnek. Egyre gyakoribbak az Erasmus mobilitással történő oktatói kiutazások, a konferencia meghívások, a vendégtanári látogatások. A kollégák szoros kapcsolatot tartanak fenn, kölcsönösek a megkeresések oktatási ügyekben.

2. Mennyiben hasonló és mennyiben más a magyar és a lengyel nyelv világhépe?

Ez a téma egyre több kutatás és konferencia tárgyát képezi. Sok közös vonás fedezhető fel, amelyek szinte minden európai nemzet nyelvében megtalálhatók (pl. állatok, növények, testrészek), de sok az eltérés is. Ezek ismerete elengedhetetlen, ha el akarjuk kerülni a hibákat a fordításokban és a tolmácsolások során.

3. Miben tudnak együttműködni a lengyelországi magyar szakok és a magyarországi lengyel szakok?

Nagyobb hangsúlyt kell fektetni a hallgatói és oktatói mobilitás ösztönzésére. Nagyon sokat jelent egy félév anyanyelvi környezetben. Támogatni kell az oktatók külföldi publikálásának lehetőségét.

4. Mennyiben volt hasznos a poznanai hungarológiai konferencia?

Sok új kutatási területtel ismerkedhettünk meg. Nemzetközi és anyaországi intézmények kapcsolata erősödött, új együttműködési lehetőségek merültek fel. Új ismeretségek köttettek.

5. Vélemény a konferencia a) tudományos színvonaláról, b) szervezetségéről, c) hangulatáról.

Kifejezetten magas tudományos színvonalú konferencia volt, jól szervezett, hangulata könnyed, barátságos.

Idézet egy üzenetből: „Jeśli chodzi o konferencję, to naprawdę było fantastycznie. Wszystko dopięte na ostatni guzik:) Gratuluję!!!” (Ha a konferenciáról van szó, akkor tényleg minden stimmelt, az utolsó szögig. Gratulálok!!)

Dávid Mária (KKM Balassi Intézet, Budapest, egykori lektor az UAM Magyar Szakán)

1. Mik egy lektor kihívásai külföldön a magyartanításban?

Tíz évig tanítottam lektorként Poznańban (1999–2005, 2009–2013). Jól megjegyeztem volt ELTE-s tanárnőmnek, az általam nagyra becsült Korompay Klárának a szavait, aki egy hungarológiai kongresszuson azt mondta: a lektornak mindjárt az első napon maradandó élményben kell részesítenie a hallgatókat a magyarórán. Hogy a nyelvvel való megismerkedésük mintegy varázsütésként hasson rájuk. Egy rövid vers, egy népdal által számtalan dolgot oszthatunk meg velük. Ezzel kapcsolatban fontosnak tartom, hogy szép kiejtése, kellemes beszédhangja, jó énekhangja legyen a lektornak. Sokat nyom a latba, ha ismeri a lengyeleket, nyelvüket, irodalmukat stb. Fáradhatatlanul legyen meg benne a készítés, hogy a magyar nyelvet a tőle elválaszthatatlan kultúrával együtt megossza tanítványaival, sőt, az egyetemen kívül is, és ehhez természetesen rendelkezék megfelelő felkészültséggel. Ne legyen rest folyamatosan tovább képezni magát. Legyen egyes szervező, jó csapatépítő.

Egyik legszebb emlékem, az '56 évvel '56 után c. okt. 23-i emlékműsorunk. A magyar tanszéken mindenki részt vett benne valamilyen módon, ki novellát fordított, ki dokumentumfilmek szövegét, ki műsorvezető volt, ki szereplő, ki pedig technikai segítő stb.

2. Mi a poznanai magyar szak jelentősége, mássága a magyarországi tanítással összehasonlítva?

Nagyra értékeltem, hogy Poznańban a pragmatika és a művészettörténet is helyet kapott a tantárgyak palettáján.

A KKM Balassi Intézettel összehasonlítva, ahol igen sokféle nemzetiségű diák tanul, itt azonosak a homogén hallgatóság nyelvi problémái.

Kellemes volt a munkahelyi légkör, nagy a tanári szabadság.

3. Mennyiben volt hasznos a poznańi hungarológiai konferencia?

Rendkívül változatos volt a tematika, sok újat lehetett hallani. Nagyszerű alkalom a különféle intézmények (például a három lengyelországi magyar szak) munkatársai közötti személyes kapcsolattartásra, eszmecsere.

4. Vélemény a konferencia a) tudományos színvonaláról, b) szervezetségéről, c) hangulatáról

Számos neves szakember vett részt a jól megszervezett, igen kellemes, meghitt, családi hangulatú konferencián, öröm és megtiszteltetés volt részt venni rajta. Mindvégig azt éreztem, hogy hazajöttem, s ma is megbecsülnek. Köszönet a tanszék vezetőjének és valamennyi munkatársának, hogy méltóképpen megünnepelhattük a poznańi magyar szak 25 éves évfordulóját.